

Postzegelparken,
oases in de stad

Auteur: Miek Witsenburg

Eerder gepubliceerd in het tijdschrift
Groen nr. 1 januari 2003

© Buro Witsenburg
Niets uit dit artikel mag, in welke vorm en op welke wijze dan ook,
worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestem-
ming van de auteur.

Postzegelparken

Oases in de stad

De beschikbare ruimte in de grote steden wordt steeds schaarser. De resterende openbare ruimte zal efficiënter moeten worden gebruikt.

Zelfs de kleinste stedelijke ruimten zullen in de toekomst worden benut. Naast de grote recreatiegebieden rondom de stad en de parken en pleinen in de stad, zal op straatniveau de 'restruimte' een volwaardige plaats gaan innemen. Verblifruimtes op dit niveau zullen een wezenlijk onderdeel van de openbare ruimte gaan vormen.

AUTEUR: MIEK WITSENBURG

Verzamelbegrip

De term 'postzegelpark' is een verzamelbegrip. Het gaat om restruimten met uiteenlopende bestemmingen. Niet alleen miniparkjes en -pleintjes vallen eronder maar ook kleinschalige, openluchtbioscopen, tennisbaantjes, spelkooien, boekenmarkten, beeldentuinen, bijzondere speeltuinen, watertuinen, vrije podia, toegankelijke volières, etc. Het zijn plekken waar mensen graag verblijven afhankelijk van wat de plek te bieden heeft. Postzegelparken kunnen dus nogal van uiterlijk verschillen.

Omschrijving

'Pocketparks' zijn kleine recreatieve buiten- en binnenruimten van ongeveer een perceel groot. Ze vormen oases in de stad, die

zich van plantsoenen en pleinen onderscheiden door hun geringe omvang en hoge verblijfskwaliteit. Niet alleen zijn het uitnodigende plekken, waar de uiterste zorg is

besteed aan de inrichting en het beheer, maar ze bezitten ook een uitgesproken identiteit; het is voor bezoekers meteen duidelijk waarvoor de plek is bedoeld. Deze buitenruimtes geven op een eenvoudige manier meer kwaliteit in de directe woon/werkomgeving. Ze zijn eenvoudig in elke buurt aan te leggen en door hun beperkte omvang goed te beheren. Door hun ligging en inrichting bieden ze een zekere geborgenheid. Uitnodigende postzegelparken zijn gemakkelijk toegankelijk, grenzen aan een voetgangersgebied/-route en zijn fiets- en autovrij. Postzegelparken liggen overigens niet altijd in de buitenlucht. Publiek-toegankelijke binnenruimten als atria kunnen eveneens een oase vormen. Een groot voordeel van

deze inpandige plekken is dat ze het hele jaar door bruikbaar zijn. De postzegelparken kunnen dus zowel op openbare als particuliere grond worden aangelegd. Zelfs gemakkelijk bereikbare daktuinen kunnen tot een postzegelpark worden omgevormd. Deze semi-openbare plekken zijn een effectief middel om de openbare ruimte te vergroten.

Waarom

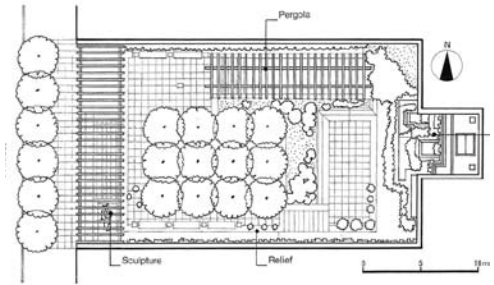
Naarmate de stad compacter en groter wordt, is de kwaliteit van de openbare ruimte belangrijker. Zij wordt intensiever gebruikt en mensen stellen mooie beschutte plekken in de stad zeer op prijs. Historische stadscentra zijn onder andere vaak zo populair vanwege de vele kleine aantrekkelijke ver-

blijfsruimtes. De nabijheid van deze plekken is cruciaal.

Voor wie

Niet alleen in de dichtbebouwde stad, maar overal zijn bewoners en bezoekers gebaat bij aantrekkelijke openbare buiten- en binnenruimten. Omdat postzegelparken bij uitstek een buurtvoorziening zijn, vervullen ze in het bijzonder een belangrijke rol voor mensen die geen tijd of niet de mogelijkheid hebben om verder weg gelegen groenvoorzieningen te bezoeken. Vooral ouderen, mindervaliden, kinderen, uitkeringsgerechtigden en werknemers hebben daarom belang bij postzegelparken. Uitnodigende plekken in drukke delen van de stad zijn ook voor toeristen en klanten van winkels ►

van belang. Een goed functionerend postzegelpark wordt een geliefde plek en werkt als een magneet. Dit geeft niet alleen een veiliger gevoel, maar levert ook meer klanten op voor winkeliers.

De allerbekendste buitenlandse voorbeelden zijn Greenacre-park en Paley-park in NY City. Greenacre-park wordt zelfs in de winter goed bezocht. Het is een consumptievrij terras, maar je kunt er ook wat eten of drinken. De beide mini-parkjes worden na zonsondergang door middel van een hek afgesloten.

Waar

Het inrichten van een postzegelpark heeft niet alleen zin in de dichtstbebouwde delen van de stad. Ook in uitbreidingsgebieden of in wijken waar de stedelijke vernieuwing plaatsvindt en soms in kantoorwijken. Het heeft echter geen zin ze aan te leggen als er teveel concurrentie uitgaat van

bijvoorbeeld particuliere tuinen, nabijgelegen parken of bedrijfs- of kantoorgebieden met veel eigen grondbezit.

Alle plekken met voldoende potentiële gebruikers binnen een straal van 400 meter komen in principe in aanmerking. Maar heeft een plek een heel specifiek karakter (bijvoorbeeld een boekenmarkt, een extreem leuke speelplek, een theatertje, of vrij podium) dan is zij aantrekkelijk voor mensen uit een veel wijdere omtrek.

Het verdient aanbeveling particulieren te stimuleren hun perceel open te laten stellen en aantrekkelijk in te richten om daarmee de openbare ruimte uit te breiden. Om oneigenlijk gebruik te voorkomen moeten zulke postzegelparken niet alleen duurzaam worden ingericht maar ook goed worden onderhouden en eventueel na zonsondergang worden afgesloten. Er zullen daarom goede afspraken moeten worden

gemaakt over openingstijden, beheer en dergelijke.

Identiteit

Hoe eenvoudig een plek ook wordt ingericht, zij behoort een duidelijke bestemming te krijgen: een parkje, pleintje of iets specifieks. Het gaat om 'kleurrijke' plekken met een duidelijke identiteit. Er moet in passieve of actieve zin iets te beleven zijn. Als een inrichting te neutraal is ontstaat een niemandsland zonder sociale controle. Het is dan onduidelijk waarvoor de plek is bedoeld. Dit werkt ongewenst gebruik in de hand waardoor andere bezoekers zich er niet meer veilig voelen. De plek wordt vervolgens vermeden. Er zijn twee categorieën te onderscheiden, noem ze de 'huiskamer'-variant en de 'hobbykamer'-variant. Mini-parkjes en -pleintjes vallen onder de eerste categorie. Ze voorzien in een mooi ingerichte ruimte met meer dan voldoende zitplaatsen ('uitnodigend').

Ruimtes met een meer specifieke bestemming, dat wil zeggen voor een beperktere doelgroep, vallen onder de 'hobbykamer'-variant.

Idealiter zouden van beide categorieën een hele reeks ruimtes moeten worden gerealiseerd om de stedeling op termijn keuzemogelijkheden te bieden (afhankelijk van waar iemand in de tijd behoefte aan heeft).

Zintuiglijk

Een plek wordt pas aantrekkelijk gevonden als een beroep wordt gedaan op onze zintuigen en op één daarvan in het bijzonder.

Een accent op één of meer zintuigen bepaalt in belangrijke mate de identiteit van de plek. Het accent kan liggen op het zicht (beeld), het gehoor, de smaak, de reuk of het evenwichtsgevoel. Licht het accent op het zicht, dan gaat het bijvoorbeeld om parken die er mooi of grappig uitzien of een riant uitzicht hebben. Licht het accent op het gehoor dan biedt de plaats rust of levende muziek. Geur en smaak kunnen worden aangesproken door het verkrijgen van bloemen of lekkere hapjes en drankjes. Wordt het accent gelegd op het evenwichtsgevoel dan heeft de plek bewegende onderdelen: een pleintje vol schommels, schom-

melstoelen of andere bewegende onderdelen zoals verende tegels, bedriegertjes en dergelijke. Combinaties zijn ook denkbaar. Op alle zintuigen zal de plek een minimale aantrekkingskracht moeten uitoefenen. Maar welk accent voor welke plek geschikt is hangt af van de locatie zelf, van wat de omgeving te bieden heeft en waar de omwonenden behoefte aan hebben.

Inrichting/gebruik

Als de plek grenst aan een drukke looproute ligt het voor de hand de ruimte voor intensief gebruik in te richten. Toepassing van duurzame materialen is dan noodzakelijk. Licht de plek in een rustiger deel van de stad, dan kan het gebruik op twee manieren worden gestimuleerd: door functies eromheen (bijvoorbeeld met winkels, een school of een drukke entree) of door het geven van een uitgesproken bestemming aan de plek zelf. Denk aan een rolschaatsbaan, een ijsbaan, speelplaats, al of niet consumptievrije terrassen, een boekenmarkt of een verzameling beeldende kunst. De inrichting zal wel moeten worden afgestemd op de potentiële gebruikers.

Als een plek als speelplaats wordt ingericht, is het belangrijk ook daar geen neutrale inrichting voor te

kieszen, een uitgesproken identiteit is ook hier belangrijk.

Inrichtingssuggesties

Hoogte

Bij plekken die tussen twee gebouwen ingeklemd liggen, zal niet alleen het platte vlak, maar ook de volle hoogte op een of andere manier in het ontwerp tot uitdrukking moeten komen. Bijvoorbeeld door hoog opgaande beplanting, muurbegroeiing of –beschildering. Of door het hele verticale vlak in een klimmuur of waterwand te veranderen.

Groen

Stedelingen stellen groen in het algemeen erg op prijs, ook als ze het postzegelpark zelf niet gebruiken. Aanplant van bomen en muurbegroeiing liggen voor de hand, liefst met soorten die ook in de winter groen blijven. Struiken en hagen maken een ruimte vaak kleiner, minder overzichtelijk en lastiger in het beheer door het achterblijven van zwerfvuil. Deze beplanting kan alleen worden toegepast als de ruimte wat groter is en het onderhoud uitzonderlijk goed. Gras kan beter niet worden gebruikt omdat het bij intensief gebruik te kwetsbaar is (geliefde plek).

Zonlicht

Zonlicht maakt een plek aantrekkelijker, maar is niet echt noodzakelijk. Als een plek zonder directe inval van zonlicht aantrekkelijk is ingericht en er wordt iets extra's geboden zoals een mooi uitzicht, rust of levende muziek, dan zijn er genoeg mensen die naar zo'n plek toe gaan. In New York wordt Greenacre-park zeer aantrekkelijk gevonden, ook al kan de zon er nauwelijks komen. Door de inspirerende sfeer, een kiosk met lekkere hapjes en drankjes en goed onderhoud, wordt de plek het hele jaar door veel bezocht zelfs met winterjassen aan. Het is er zo druk omdat het er zo aantrekkelijk is, niet omdat dit het enige pleintje in de buurt is.

Tijdelijke inrichting

In sommige gevallen is het tijdelijk inrichten van een postzegelpark een mogelijkheid om een plek zo lang mogelijk voor de buurt te behouden, bijvoorbeeld wanneer bouwwerkzaamheden lang duren of normaal gebruik niet mogelijk is. Een plek kan dan toch nog waardevol zijn door tijdelijke kunst op schuttingen, geluid-, water-, wind- of lichteffecten of een kiosk met iets eetbaars, bloemen of kranten.

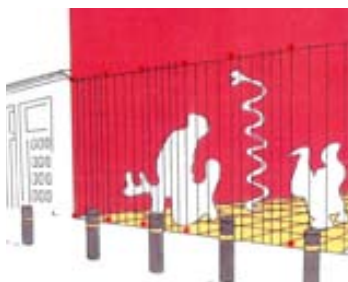
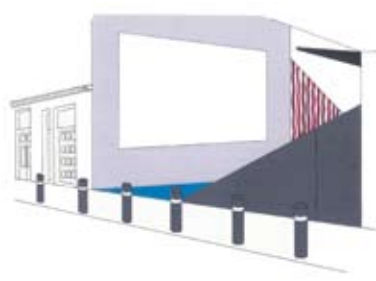
In sommige gevallen is het mogelijk de inrichting van een postzegelpark geregeld te veranderen. Voorbeelden daarvan zijn het terras op een deel van het Leidseplein dat vroeger in de wintermaanden werd omgebouwd tot ijsbaan of het Spui

waar op bepaalde dagen een boekenmarkt wordt gehouden. Maar men zou ook kunstwerken kunnen plaatsen die maandelijks worden gewisseld. De plek kan dan populair worden omdat mensen de laatste opstelling willen zien. Ook kan een zandvlakte bij straatwerkzaamheden in de zomer tijdelijk worden voorzien van losse maar wel verankerde strandstoelen. De aantrekkelijkheid van onderdoorgangen kan ook tijdelijk (of permanent) worden verhoogd door de wanden met reclame- of kunstuitingen aan te kleden.

Voorbeeld

In hartje Amsterdam zijn voor een restruimte in de Kerkstraat op het terrein van een bank de links afgebeelde vier voorstellen gedaan (geen van alle uitgevoerd). Ze waren bedoeld om aan te geven dat er meer mogelijk is dan een speelplaats met een paar wipkippen of een openbare ruimte met wat groen en een verdwaald kunstwerk. De plek ligt vlak bij de toeristische Nieuwe Spiegelstraat die recht op het Rijksmuseum afloopt.

Beheer

Alleen met regelmatig onderhoud en duidelijke beheerafspraken kunnen deze 'restruimten' een succes worden. Hoe mooi een plek

ook is, hij wordt niet bezocht als er geen onderhoud wordt gepleegd. Bij zeer intensief gebruikte plekken zal dit zelfs dagelijks moeten plaatsvinden. Als voor het beheer meerdere partijen een inspanning leveren, zijn er heldere afspraken nodig. Wil men het in één hand houden dan is een beheers- en onderhoudsdienst voor alle plekken te overwegen.

Als een postzegelpark alleen van de buurt is, dan kunnen de omwonenden bij het beheer worden betrokken. Buurtbewoners gaan zich dan medeverantwoordelijk voor de plek voelen en de kans van slagen is navenant groter. In de Jordaan zorgen buurtbewoners bijvoorbeeld met succes bij toerbeurt voor speelplaatsen. Beheer en onderhoud kunnen echter nooit geheel op de schouders van omwonenden worden gelegd. De basis moet worden gevormd door professionele krachten. Alleen dit biedt een garantie voor degelijkheid, kwaliteit en continuïteit.

Kosten

Gezien de speciale eisen die aan postzegelparken worden gesteld, is het niet vreemd dat de kosten voor inrichting en beheer gemiddeld hoger liggen dan die bij gewone parken of pleinen.

Het materiaalgebruik is exclusiever en bij intensief gebruik is meer beheer en onderhoud vereist. Over de inrichtingskosten zijn moeilijk algemene uitspraken te doen. Die zijn sterk afhankelijk van de omvang van de plek, het ontwerp, de mate van verharding, de bestemming en het eventueel 's nachts afsluiten ervan.

Particulieren

Particulieren en bedrijven, zoals winkels, hotels en banken, hebben belang bij het verbeteren van de woon- en werkomgeving. Als zij de inrichting en het beheer van delen van de (semi-)openbare ruimte willen meefinancieren, kan de gemeente daar in sommige gevallen haar medewerking aan verlenen. Het moet voor particulieren en ondernemers aantrekkelijk worden gemaakt een initiatief te nemen. Voor bedrijven is het bijvoorbeeld belangrijk dat procedurele kwesties snel kunnen worden afgewikkeld. Bij het realiseren van

postzegelparken in samenwerking met particulieren of bedrijven zullen plannen aan gemeentelijke eisen moeten voldoen.

Amsterdam

De gemeente Amsterdam gaat de komende jaren de aanleg van postzegelparken stimuleren, zowel met geld als met informatie. In 2001 is een boekje verschenen met de titel 'Postzegelparken'.

Daarnaast zijn per stadsdeel talloze plekken geïnventariseerd die geschikt zijn om als postzegelpark te worden ingericht. Beide zijn door ons bureau samengesteld. De tekst voor dit artikel is in belangrijke mate afkomstig uit bovengenoemde boekjes. Thans worden enkele voorbeeldprojecten gestart die achteraf zullen worden geëvalueerd. Maar met het aanpassen en verbeteren van bestaande restruimten kan de stad op korte termijn haar grootste voordeel doen. ■

